

НАТУРАЛІСТИЧНА МЕТОДОЛОГІЯ В ЗАГАЛЬНІЙ ТЕОРІЇ ПРАВА

ЧЕРНИХ Євген

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри права

Маріупольського державного університету

Безсумнівні успіхи природничих знань, що спостерігаються в науковій думці з XVII сторіччя завдяки розвитку механіки та фізики, які в свою чергу спираються на математичне підґрунтя, дали надію впровадити характерну для них натуралістичну методологію в царину наук соціальних, на підставі чого створити теорію соціальної механіки або соціальної фізики. Не стало виключенням і загальна теорія права, яка зазнала значного впливу вказаного наукового проєкту в XVII та особливо в XIX сторіччі, як епохи переважно соціальної фізики в знаннях про суспільний устрій. Ключовою характеристикою натуралістичної методології є наукова раціональність, що передбачає пізнання та обґрунтування явищ з позицій моральної, етичної нейтральності, тобто безвідносно до моральних або етичних цінностей. Підставою такого пізнавального підходу є генералізація принципу причинності, відповідно до якого із певних фактичних засновків з необхідністю походять фактичні наслідки, що емпірично перевіряються. Популярність натуралістичного підходу пояснюється наочними перевагами природничої методології, для якої характерні точність та емпірична (досвідна) репрезентація.

Наслідком впровадження натуралістичної методології в правову царину стало те, що політико-правові явища стали обґрунтовуватися із позиції ціннісно нейтральної емпіричної фактичності, тобто шляхом виведення за межі питання етики, моральної філософії. Одним із найбільш значущих в цьому аспекті стало історико-матеріалістичне вчення К. Маркса про суспільство, право та державу, яке й досі займає провідне місце у вітчизняній загальній теорії права. Все соціально-політичне вчення К. Маркса підпорядковано ідеї диктату об'єктивних сил – інстинктів, інтересів, потреб. На перший погляд здається, що людині Маркс відводить роль активного суб'єкта, творця історії, але насправді людська розумність та дієвість тут є наслідком непереможної необхідності зазначених сил та засобом їх реалізації. Так, ідея класової боротьби – одного із центральних моментів марксистської теорії – гарно ілюструє цю думку. Для підтримки життя люди вимушено вступають в необхідні відносини, поділяються на соціальні групи, із взаємодії яких складається кожне конкретне становище суспільства. Людська історія є боротьбою класів, яка

спричинена зіткненням інтересів різних соціальних груп. Тобто людські вчинки заздалегідь визначені диктатом сліпих сил.

Популярність ідеї інтересів та потреб як антропо-соціо-культурних чинників, що використовуються історичним матеріалізмом, добре помітна в сучасній українській теорії права. Одним із ярок представників історико-матеріалістичного (інакше кажучи, натуралістичного) підходу є провідний теоретик права П. Рабинович, який на протязі кількох десятирічь послідовно розвиває потребу теорію [1, с. 49; 5-6]. Симпатиками потребового підходу в питаннях онтології та аксіології права є й інші вітчизняні правознавці, наприклад, П. Пацурківський і Р. Гаврілюк [2, с. 113-117] та інші.

Загальною рисою потребового підходу є спроба вивести концептуально походження, зміст та соціальну сутність права і держави із індивідуальних та суспільних потреб як головної причини.

Треба зазначити, що разом з тим, що ця гіпотеза є в багатьох моментах пізнавально плідною, вона не бездоганна, оскільки має риси певної методологічної дефектності, що є наслідком перенесення натуралістичної методології в соціологічну царину. Тож, на які вади «хворіє» натуралістична методологія в соціально-політичній площині?

Базовою передумовою використання натуралістичної методології є інтерпретація соціально-політичної дійсності як емпіричної фактичності, заперечення апріорних ірраціональних начал в державно-правових явищах, а звідси нездатність розв'язати основні проблеми моральної свідомості, морально-етичної філософії. Разом з тим, в науці відомо, що право як особливе явище і сама сфера його буття конституюються також ірраціональними засновками морально-повинного, тобто етичного ціннісного порядку. Саме в цій частині натуралістична методологія стикається із фундаментальною суперечністю. Мабуть, нема нічого більш суперечливого ніж принцип причинності (необхідності), який сповідує натуралізм, та принципом морального самовизначення (свободи). Базові ідеї натуралізму, за яких із певних причин безальтернативно витікає відомий результат, позбавляють сенсу ідею морального самовизначення. Якщо право і держава розглядаються само у натуралістичному вимірі, що визначається сліпою причинністю, то будь-які міркування про їх морально-етичне виправдання втрачають сенс. Тож, натуралістична методологія нездатна розв'язувати основні проблеми моральної свідомості, морально-етичної філософії [3].

Виявляється, що повністю раціоналізувати методологію соціальних та зокрема правових наук неможливо. Заповнити цей недолік можуть протилежні методи ідеалістичного характеру, які виходять із визнання ірраціональних, апріорних начал в державно-правових явищах. До таких методів можна віднести вчення об'єктивно-ідеалістичного характеру – християнський ідеалізм, або суб'єктивно-ідеалістичного хара-

ктеру – екзистенціалізм, динамічну теорію права, темпоральну теорію права, комунікативну теорію права.

На наш погляд, розвиток саме таких методологічних концепцій є перспективним напрямком подальших досліджень в загальній теорії права задля виправлення домінування емпіричної натуралістичної методології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рабінович П.М. Потребовий підхід – безальтернативний інструмент виявлення соціальної сутності прав і держави. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. Одеса : Юрид. л-ра. 2009. Т.8. С. 45-53.; Рабінович П. Проблеми трансформації методології вітчизняного правознавства: досягнення, втрати, перспективи. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 4. С. 3-14.

2. Пацурківський П., Гаврилюк Р. Алгебра верховенства права, або буттєвий устрій людського світу. *Право України*. 2017. №3. С.112-125.

3. Черних Є.М. Методологія фактичності в загальній теорії права та деякі незручні питання до неї. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Право. 2021. Вип. 22. С. 76-83.

IMPACT OF INFORMATION-PSYCHOLOGICAL OPERATIONS ON MILITARY ACTIONS IN UKRAINE

SHEBANITS Diana

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Law, Mariupol State University

SHEBANITS Vstalii

First year undergraduate specialty Law
Mariupol State University

The information space is an integral part of any social phenomenon. Unfortunately, war, initiated by the Russian Federation, is no exception. The information-psychological operation from the aggressor country aims to "justify" the attempt to destroy the Ukrainian people and the sovereignty of our country. It is on the information front that the main battles for the minds of not only the current but also future generations take place.

Information-psychological operations have a significant impact on both the civilian population and the military, and can lead to unforeseen consequences. Today, there is a pressing need to study the essence of the concept and elements of countering information-psychological operations in